

того, тютюном торгували 70 харчівень і корчм (по всій Бессарабії – більше 740). Вагома частка знову-таки припадала на Хотинський та Сороцький повіти [18, с. 262-263].

У першій половині XIX ст. північнобессарабські купці широко використовуючи привілеї на торгівлю фруктами, чорносливом та горіхами від 9 листопада 1823 р., збували у великій кількості їх у подільських повітах та на місцевих ринках. Вже наприкінці 20-х років XIX ст. з трьох північних повітів продавалося більше 200 тис. пудів фруктів (33,4% бессарабського урожаю). До середини 50-х років XIX ст. звідси експортувалося до 150 тис. пудів тільки хотинського чорносливу на суму понад 100 тис. руб. сріблом [1, оп.1, спр.1199, арк. 66; 23, с. 158].

Вагоме місце у торгівлі між придністрянськими землями Бессарабії і Поділля займали лісоматеріали, що транспортувалися з багатих лісових угідь Галичини, Північної Буковини та Північної Бессарабії до малолісних або зовсім безлісних повітів Подільської губернії.

Помітним центром торгівлі продукцією лісопилної і деревообробної промисловості був повітовий Хотин, куди по Дністру прибували плоти буковинського і галицького лісу. Значна кількість лісових матеріалів залишалася в Хотині [1, оп.1, спр.2139, арк. 82].

Вільна торгівля лісом продовжувалася і у наступні десятиліття дореформеного періоду. Черговий указ царизму від 29 вересня 1842 р. дозволив торгувати іноземним лісом по Дністру і Пруту російським підданам та іноземцям [15, с. 288]. Разом з тим поבלажливі заходи російського уряду щодо торгівлі лісом дозволяли також ввозити на територію північнобессарабських земель в чималих обсягах деревину [6, оп.1, спр.17, арк. 15-16(зв.); 20-22(зв.)].

Брак випуску достатньої кількості промислових виробів в регіоні, особливо широкого вжитку, помітно позначився на характері торгівлі. До Північної Бессарабії доставляли з інших губерній та країн металовироби, саморобні одяг, взуття, предмети домашнього вжитку, інвентар тощо. Промислові товари частіше привозили сюди з ярмарків Подільської, Волинської і Київської губерній, зокрема з Бердичева, Харкова, Києва і Одеси [1, оп.1, спр.1199, арк. 38(зв.)].

Таким чином, наведені дані свідчать, що з різних губерній Російської імперії товари користувалися значним попитом на ярмарках Північної Бессарабії, не маючи при цьому значної конкуренції з боку місцевих та іноземних виробів. На відміну від австрійських товарів, вони привозилися майже безмитно, тому вартість їх на місцевих торгах була меншою, що дозволяло пересічним жителям краю купити цю продукцію.

Джерела та література:

1. Національний архів Республіки Молдова (далі НАРМ). – Ф. 2. Канцелярія Бессарабського губернатора; 2. НАРМ. – Ф. 3. Бессарабська верховна рада; 3. НАРМ. – Ф. 5. Бессарабське обласне управління; 4. НАРМ. – Ф. 6. Бессарабське обласне управління; 5. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф. 1. Канцелярія Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора; 6. ДАОО. – Ф. 3. Головний статистичний комітет Новоросійського краю; 7. Державний архів Чернівецької області (далі ДАЧО). – Ф. 1. Буковинська окружна управа; 8. ДАЧО. – Ф. 40. Хотинський міський магістрат; 9. ДАЧО. – Ф. 117. Хотинський повітовий суд; 10. ДАЧО. – Ф. 388. Хотинський земський суд; 11. Свиньин П. Статистика Бессарабии, составленная в 1817 г. по поручению военного губернатора Бахметьева. / П. Свиньин [рукопись]. – Одесса, 1817. – 191

с.; 12. ПСЗ. – Т. XXXV. 1818. – С.-Петербург, 1830. – №27357. Устав образования Бессарабской области. – С. 222-281; 13. ПСЗ. – Собрание 2-ое. Т. XX. Отделение 2-ое. 1845. – С.-Петербург, 1846. – №19525. О покупках иностранцами хлеба и других сельских произрастений в Новороссийском крае. – С. 208; 14. ПСЗ. – Собрание 2-ое. Т. XXI. Отделение 3-е. 1846. – С.-Петербург, 1847. – №19881. Правила, определяющие взаимные обязанности бессарабских владельцев земель и живущих на оных царан, когда между ними не заключено добровольных условий. – С. 83-85; 15. ПСЗ. – Собрание 2-ое. Т. XXII. Отделение 1-ое. 1847. – С.-Петербург, 1848. – №21084. О продолжении дозволения производить свободную торговлю иностранным лесом по рекам Днестру и Пруту. – С. 288-289; 16. Афанасьев-Чужбинский А. Поездка в Южную Россию / А. Афанасьев-Чужбинский – С.-Петербург, 1863. – 162 с. – (Ч. II. Очерки Днестра); 17. Городские поселения в Российской империи. Т. 1. – С.-Петербург: Общественная польза, 1860. – 467 с.; 18. Записки Бессарабского областного статистического комитета / [под ред. А. Егунова] – Кишинев, 1864. – Т. 1. – 302 с.; 19. Записки Бессарабского областного статистического комитета / [под ред. А. Егунова] – Кишинев, 1867. – Т. 2. – 184 с.; 20. Записки Одесского общества истории и древностей. – Одесса: городская типография, 1848. – Т. 2. – 404 с.; 21. Земледельческая газета. – Санкт-Петербург: Тип. Министерства государственных имуществ. – 1847; 22. Кишиневские епархиальные ведомости. – Кишинев: Тип. Шлиомовича, 1867; 23. Гриценко І. Економічні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпряською Україною в XIX – на початку XX ст. / І. Гриценко. – Львів: Вища школа, 1980. – 166 с.; 24. Жалоба І. Пароплави на Дністрі / І. Жалоба // Буковинський журнал. Ч. 3-4. – Чернівці, 1994. – С. 101-107; 25. Жуков В. Города Бессарабии. (1812-1861 гг.) / В. Жуков. – Кишинев: Карта молдовеняскес, 1964. – 752 с.; 26. Жуков В. Города Бессарабии (1861-1900) / В. Жуков. – Кишинев: Штинцица, 1975. – 290 с.; 27. Мунтян М. Экономическое развитие дореформенной Бессарабии / М. Мунтян // Ученые записки Кишиневского гос. университета. – Кишинев: Штинцица, 1971. – Т. 117. – С. 4-385; 28. Панфилов С. Некоторые данные о товарности зернового хозяйства Бессарабии в 40-60-х гг. XIX в. / С. Панфилов // Ученые записки Кишиневского гос. университета. – Кишинев: Штинцица, 1971. – Т. 117. – С. 408-419; 29. Томулец В. Торговля зв'язки Бессарабії з Україною в 1812-1830 рр. / В. Томулец // Український історичний журнал. – 1987. – №6. – С. 78-86; 30. Томулец В. Реализация товаров из Украины и других губерний России на бессарабском рынке (1812-1868 гг.) / В. Томулец // Историко-политичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. Випуск 9. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 97-116; 31. Янсон Ю. Исследования о хлебной торговле в Одесском районе. / Ю. Янсон – С.-Петербург, 1870. – 233 с.

Bohachyk T.

The development of trade in Northern Bessarabia in the pre-reform period (1812-1868)

The development of trade in Northern Bessarabia in the pre-reform period (1812-1868) has been analysed in the article. It has been proved that fairs and constant retail trade played an important role in the system of trade relations.

Key words: Northern Bessarabia lands, goods exchange, customs, fairs, bargaining.

УДК: 94(437.5)“1914”351.742

© Ilie Nuțu (Suceava)

PAGINI DIN ISTORIA JANDARMERIEI AUSTRIECE. MODUL ÎN CARE AUSTRIECII ȘI-AU ORGANIZAT ȘI PERFECTAT O FORȚĂ DE MENȚINERE A DOMINAȚIEI ASUPRA NAȚIONALITĂȚILOR CONȚOCUITOARE ÎN ÎNTREG IMPERIUL PÂNĂ ÎN ANUL 1914

V статті йдеться про створення і розвиток австрійської жандармерії у XIX ст. – на початку XX ст. Автор характеризує принципи її розбудови, структуру і функції. Розглядає основні етапи реформування. Особлива увага приділяється діяльності жандармерії у Галичині та на Буковині.

Ключові слова: жандармерія, Австрійська імперія, Галичина, Буковина, 13 полк жандармерії.

Jandarmeria austriacă își are originile în Jandarmeria franceză, care a fost numită „Maréchaussée” [1] până în anul revoluționar 1791, apoi „Jandarmeria Națională a Departamentelor” (Gendarmerie Nationale des Départements) [2], pentru a primi mai târziu denumirea de „Gendarmerie Nationale” [3] (16 februarie 1791).

Imperiul francez, în plină expansiune în Europa, întră inevitabil în conflict cu Austria. După cucerirea unei părți a acesteia în urma bătăliilor de la Ulm (20 octombrie 1805) și de la Austerlitz (2 decembrie 1805), a fost înființată în acest teritoriu o Jandarmerie. Structura Jandarmeriei Franceze din Lombardia și-a extins competența și asupra Tirolului de Sud, în urma păcii încheiată cu Austria la Pressburg (Bratislava) la 26 decembrie 1805 [4], în acest fel luând ființă un întreg regiment de jandarmi francezi.

După recucerirea Regatului Lombardo-Venețian de către Austria, la sfârșitul anului 1814 [5], austriezii au găsit aici o structură bine definită și funcțională pentru menținerea și restabilirea liniștii publice: jandarmii francezi [6]. În urma dezordinii de fapt din Milano care a dus la răsturnarea guvernului napoleonian, trupele austriece făceau cu greu față situației. La numeroasele insistențe ale mareșalului austriac Heinrich von Bellegarde (1756 – 1845), cele 15 companii de jandarmi franceze nu au fost desființate, ci folosite pentru a restabili și menține ordinea publică în nordul Italiei [7].

Habsburgii, în unanimitate, au identificat imediat potențialul acestei structuri eficiente, dar și adaptabilitatea acesteia la orice nevoi, atât de natură administrativă, dar mai ales militară. Astfel, companiile de jandarmi franceze au fost încorporate ca și regiment, și încadrate cu efective. Acum jandarmii, care știau foarte bine sarcinile de lucru perfecționate, de altfel, sub administrația napoleoniană, au îndeplinit aceleași îndatoriri în aceleași locații, însă pentru Casa de Habsburg. Austriezii au păstrat această jandarmerie franceză până în anul 1820, când au reorganizat-o [8].

Imediat după anii revoluționari 1848-1849 [9], când monarhia habsburgică a fost serios zdruncinată [10], a apărut necesitatea de reorganizare și redimensionare a structurilor administrative și de ordine publică în întreaga Austrie [10]. Astfel, la sfârșitul anului 1849, regimentul de jandarmi din Lombardia și Tirolul de Sud este reorganizat formând, în sensul Statutului din 1850, "Regimentul de jandarmi No.14 pentru Lombardia" [11] (k.k. Landesgendarmeriekommando No. 14). După urcarea pe tronul Austriei a împăratului Franz Iosif I (2 decembrie 1848 – 21 noiembrie 1916) [12], acesta a demarat un amplu proces de reorganizare a justiției și a administrației [13]. Împăratul a dispus să se pună la dispoziția autorităților acestora un corp executiv [14]. În acest fel, Ministrul de Interne al Austriei din acea perioadă, dr. Alexander von Bach [15], a propus la 8 iunie 1849 [16] reorganizarea Jandarmeriei pe întreg teritoriul Austriei [17].

Împăratul Austriei a fost de acord cu propunerea ministrului său și a ordonat constituirea unei comisii sub directa coordonare a subsecretarului de stat dr. Pipitz [18]. Din această comisie a făcut parte și un reprezentant al Jandarmeriei din Lombardia, în principal datorită experienței sale, Maiorul François, de origine franceză [19]. Lucrările comisiei s-au desfășurat pe durata de aproximativ 6 luni. Concluziile acesteia s-au materializat într-un proiect de lege a Jandarmeriei, care a fost înaintat pentru avizare către Ministerul de Interne și Ministerul de Război. Aceste ministere au aprobat proiectul și l-au introdus în dezbaterile Consiliului de Miniștrii, care, la rândul lor, au avizat favorabil și l-au "sanționat" la 18 ianuarie 1850, ca "Lege provizorie de organizare a jandarmilor" [20]. Această lege a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 19/1850,

având putere de aplicare în toate provinciile imperiului austriac.

Paralel cu derularea procesului legislativ de adoptare a acestei legi de organizare a Jandarmeriei, în iulie 1849, feldmareșalul locotenent Iohann von Kempen este numit de către împăratul Franz Iosif Inspector General al Jandarmeriei Austriece. Imediat după numirea sa în funcție, acesta nu mai așteaptă adoptarea legii, ci trece la încadrarea corpului jandarmeriei cu efective. Astfel, până în data de 15 noiembrie 1849, Jandarmeria imperială austriacă dispunea de aproximativ 12.000 jandarmi pedestri și de 2.000 jandarmi călări. La numai o lună de zile, în data de 7 decembrie 1849, Parlamentul austriac a hotărât că Jandarmeria poate să-și completeze și să-și instruiască singură tinerii recruți [21]. Procedându-se în felul acesta, legea din 18 ianuarie 1850 nu făcea altceva decât să stabilească cum se vor repartiza aceste efective pe întreg teritoriul austriac, dar și ungar.

Principiul după care a fost organizată Jandarmeria Austriacă, conform legii din 1850 a fost principiul teritorialității. Prin Ordonanțe Imperiale fiecare provincie austriacă [22] avea câte un Regiment de Jandarmi compus din 2 sau mai multe companii, care aveau la rândul lor în subordine posturile (pichete) de jandarmi din localitățile din zonă [23], cu un efectiv de aproximativ de 1.000 oameni [24]. Pentru Bucovina a fost repartizat Regimentul 4 Jandarmi (Gendarmerieregimenter), cu sediul la Lemberg [25].

Tot în baza legii din 1850, a fost creat un detașament special al jandarmeriei, care a primit ca atribuție apărarea sănătății și integrității împăratului Austriei, a familiei sale și a celor apropiați lui [26].

În paralel cu dezvoltarea Jandarmeriei austriece, se înființează o structură asemănătoare în Ungaria (25 aprilie 1850), dar mai ales pentru Transilvania, respectiv Jandarmeria maghiaro-austriacă (K.K.).

Jandarmeria maghiaro-austriacă avea un efectiv aproximativ 800 de jandarmi pedestri și 200 de jandarmi călări, constituiți în Regimentul 8 Jandarmi, care s-a alăturat deja regimentelor austriece existente în Ungaria, și anume regimentele 5, 6 și 7 jandarmi, formate în baza legii din ianuarie 1850. Administrația maghiară în Transilvania, având cunoștință de sentimentele anti-maghiare [27] probate pe timpul anilor revoluționari 1848-1849 de către românii ardeleni [28], au stabilit ca misiune de bază încă de la constituirea subunităților de jandarmi maghiari, că aceștia vor avea sarcina "(...) de menținere a dominației asupra românilor și de înăbușire a aspirațiilor spre libertate" [29].

Împăratul Franz Iosif I a hotărât la data de 11 mai 1852, scoaterea administrației și a structurilor de poliție de la Ministerul de Interne și alipirea acestora la noile structuri create atunci, "Autorității supreme a poliției" [30]. Tot din ordinul Împăratului, după consultări lungi cu cabinetul său, a fost confirmat în funcția de Inspector General (General-Inspection) al Jandarmeriei Austriece (K.K.Gendarmerie), feldmareșalul locotenent Iohann Kempen von Fichtenstamm [31], o personalitate care, în numai 3 ani de conducere a Jandarmeriei, a devenit de temut chiar și pentru prietenii săi, datorită caracterului său autoritar [32].

Jandarmeria austriacă, după înființarea Ministerului de Poliție, prin Decretul Imperial din 14 noiembrie 1859, și-a sporit efectivele, ajungând la aproximativ 18.000 oameni, și a fost subordonată direct Comanda-

mentului Suprem al Armatei [33] și a rămas parte a Ministerul Internele numai în problemele ce țineau de latura economică și administrativă [34]. În acest fel s-a reușit un lucru radical diferit și totodată revoluționar în aparatul administrativ austriac plin de conservatorism și de un birocratism dus la extrem, și anume ca Jandarmeria să nu mai primească ordine de la autoritățile administrative pentru executarea serviciului de poliție, "(...) ci numai cereri, pe care jandarmeria însă trebuia să le execute necondiționat" [35]. La nivelul central al Ministerului de Interne s-au produs schimbări profunde cu privire la transmiterea ordinelor, dispozițiilor sau deciziilor. Acesta nu mai putea transmite hotărârile sale către Inspectoratul General al Jandarmeriei decât prin intermediul Comandamentului Suprem al Armatei. În acest fel, Jandarmeria Austriacă s-a delimitat clar de instituțiile civile, afirmându-și caracterul preponderent de forță militară specializată pentru menținerea și asigurarea siguranței interne pe întregul teritoriul austriac [36].

Datorită războiului cu Piemontul, Austria a înregistrat un deficit bugetar major la sfârșitul anului 1859 și începutul anului 1860. Din acest motiv, a încercat să-și acopere nevoile de bani prin împrumuturi interne și prin reorganizarea aparatului administrativ pentru „revigorarea imperiului” [37]. De aceste măsuri nu a fost ocolită nici Jandarmeria, care va fi reorganizată în decursul anilor 1860, 1863 numai pe considerentul obținerii de economii bugetare. Din cei 555 ofițeri ai Jandarmeriei, au rămas în activitate numai 355, iar din cei aproximativ 18.000 jandarmi pedestri și călări, au fost concediați 6.000 [38].

Reorganizarea Jandarmeriei austriece în 1863 a constat în desființarea regimentelor 7 (Oradea – Ungaria), 9 (Timișoara–Voivodina-Banat), 10 (Zagreb – Croația și Slovenia), 12 (Graz), 13 (Innsbruck), și 16 (Zara – Dalmația) [39]. În conformitate cu prevederile Decretului Imperial din 28 ianuarie 1866, celelalte regimente de jandarmi rămase-10, respectiv regimentele: numărul 1 pentru partea de jos a Austriei (Niederösterreich) și în Austria de Sus (Oberösterreich) cu detașamente în Salzburg, Styria și în Kernten cu comandamentul la Viena, numărul 2 pentru Boemia, Moravia și Slesin cu comandamentul la Praga, numărul 3 pentru regiunea imperială lombardo-venețiană și pentru Tirolul de Sud cu comandamentul la Venedig, numărul 4 pentru Galiția și Bucovina cu comandamentul la Lemberg, numărul 5, 6, 7 și 8 pentru Ungaria respectiv cu comandamentele la Kaschau, Budapesta, Bratislava și Ödenburg, numărul 9 pentru Transilvania, Voivodina și Banat cu comandamentul la Sibiu, numărul 10, pentru Croația, Slovenia și Dalmația cu comandamentul la Trieste [40] au fost redistribuite, având alte responsabilități teritoriale și s-au constituit în 15 Comandamente provinciale de jandarmi [41].

Noua organizare și responsabilitățile teritoriale a noilor comandamente provinciale arăta astfel: regimentul numărul 1 - pentru Austria de sus și Austria de jos cu un detașament la Salzburg avea comandamentul la Viena, regimentul numărul 2 - pentru Boemia cu comandamentul la Praga, regimentul numărul 3 - pentru regiunea lombardo-venețiană, Tirol Venedig și Voralberg cu comandamentul la Padova, regimentul numărul 4 - pentru Moravia și Slesvig cu comandamentul la Brno, regimentele cu numerele 5, 6, 7, 8 și 9 - pentru Ungaria în Kaschau, Oradea, Budapesta, Timișoara și

Bratislava, regimentul numărul 10 - pentru Transilvania cu un detașament la Brașov cu comandamentul la Sibiu, regimentul 11 - pentru Galiția de Est și Bucovina cu comandamentul la Lemberg, regimentul numărul 12 - pentru Galiția de Vest cu comandamentul la Cracovia, regimentul numărul 13 - pentru Styria, Kärnten, Carniola (Slovenia) și litoralul austriac de la Maria Adriatică cu comandamentul la Laibach, regimentul numărul 14 - pentru Croația și Slovenia cu comandamentul la Zagreb, regimentul numărul 15 - pentru Dalmația cu comandamentul la Zara [42].

Austrieci au evacuat Veneția în octombrie 1866 [43] și astfel Comandamentul de jandarmi Nr. 3 (Padua) nou înființat și-a stabilit sediul la Innsbruck, zonă unde minoritatea italiană protesta vehement împotriva politicilor de germanizare promovate de Viena [44].

Comandamentul al 11-lea de jandarmi a fost înființat pentru a acționa în Galiția și Bucovina, având sediul principal la Lemberg. Acest comandament de jandarmi a avut în componența sa 70 de unități (pichete, posturi) teritoriale [45].

Compromisul dintre austrieci și maghiari de la 1867 a afectat și aparatul administrativ polițienesc. Astfel, a fost desființată Jandarmeria din Ungaria în totalitate (regimentele de la 5 la 9), rămânând intactă numai în Ardeal, Croația și Slovenia. În zona administrată numai de austrieci, regimentul numărul 11 - pentru Galiția și Bucovina cu comandamentul la Lemberg își va schimba numerotarea devenind regimentul numărul 5. În același fel, regimentul 14 devine regimentul 8 și regimentul 15 devine regimentul 9 [46].

Tot pe fondul coagulării acestei coaliții austro-ungare, Inspectoratul General al Jandarmeriei este desființat, iar în locul lui, începând cu data de 23 august 1868, s-a format, numai pentru teritoriile aflate în administrația Austriei propriu-zise, „Inspectoratul Jandarmeriei”, care își exercita singură prerogativele militare și disciplinare pentru personalul aflat în subordine. Toate celelalte atribuții pe care le-a avut Inspectoratul General al Jandarmeriei, au revenit Ministerului pentru Apărarea Țării [47].

O cotitură importantă în evoluția Jandarmeriei Austriece a reprezentat-o numirea la 26 decembrie 1871, ca Inspector General al Jandarmeriei (K.K. General-Gendarmerie-Inspektor) a locotenent colonelului Giesl Ritter von Gieslingen [48]. Prin contribuția acestuia a fost din nou definită Jandarmeria prin lege (26 februarie 1876).

Din acest moment Jandarmeria nu mai este o parte integrantă a armatei permanente, ci a devenit o parte independentă în cadrul forțelor terestre austriece. Prin această lege s-a înființat „Meseria, prestată prin instrucția din jandarmerie” și au fost abrogate toate legile și ordinele ministeriale adoptate până atunci: legea din 1850, ordinul ministerial din 1860, legile de reorganizare din 1866, 1867 și 1871. Chiar din primul articol al acestei legi se face cunoscut că jandarmeria este o instituție fundamentală și funcțională: „Jandarmeria este instituția statului cu statut militar cu atribuții în asigurarea ordinii între oameni, a liniștii și a păcii”. Îi este atribuit „rolul de garant al îndeplinirii punerii în practică a legilor” [49].

Dincolo de îmbunătățirea performanțelor acestei noi instituții, Generalul maior (din 25 aprilie 1874) Giesl Ritter von Gieslingen [50], a încercat constant să îmbunătățească echiparea forțelor de jandarmi și să ridice

nivelul de educație al ofițerilor săi. Promovând permanent un nou stil de lucru în rândul jandarmilor, acela de a prefera înțelegerea, dialogul și respectul pentru lege din partea tuturor locuitorilor Imperiului în favoarea folosirii forței, a devenit în scurt timp iubit nu numai de jandarmi, cât și de societatea civilă. A propus și reușit ca în conținut legii nr. XI din 1876, jandarmilor să li se interzică a mai ocupa alte funcții în aparatul administrativ austriac sau să exercite și alte meserii, alta decât cea de jandarm [51]. Din acest motiv, dar și datorită calităților sale de foarte bun organizator a rămas la comanda Corpului de jandarmi până în decembrie 1894. În urmărirea acestuia la Viena din 1905, a fost una din cele mai mari ceremonii organizate de Jandarmeria Austriacă din întreaga sa istorie, ca semn de prețuire și respect pentru ceea ce a realizat, atât pentru forțele de ordine, dar și pentru cetățeni [52].

Conform dispozițiilor imperiale din 1873, fiecărei provincii i-a fost repartizat câte un Comandament de Jandarmi. Astfel, în provincia Bucovina, a fost stabilit Comandamentul de Jandarmi nr. 13, cu sediul la Cernăuți. Comandamentul de Jandarmi nr. 13 a fost împărțit în două subdiviziuni. Prima subdiviziune avea responsabilități pentru partea de nord a Bucovinei, cu precădere pentru orașele Cernăuți, Storojineț, Coțmani, Zastavna, Seletin și Vijnița, iar a doua subdiviziune răspundea de sudul Bucovinei, în principal de orașele Suceava, Rădăuți, Siret, Câmpulung, Gura Humorului și Vatra Dornei. În prima subdiviziune au fost înființate 17 posturi de jandarmi, iar în cea de-a doua 20 de posturi. Numărul jandarmilor la posturi varia între 6 și 8 jandarmi în funcție de numărul locuitorilor și de importanța localității. Totalul forțelor de jandarmi austrieci în Bucovina între anii 1878 – 1902 nu se ridica la mai mult de 300 oameni - ofițeri, subofițeri și jandarmi simpli, care erau distribuiți în teritoriu în 37 posturi/pichete de jandarmi. Această distribuție a competențelor și forțelor în teritoriu a jandarmilor austrieci va fi păstrată în Bucovina până în anul 1902 [53].

În această perioadă, Jandarmeria austriacă în Bucovina depunea eforturi pentru a-și îmbunătăți credibilitatea în rândul locuitorilor ducatului. Jandarmii austrieci, în timpul executării serviciului de patrulare, nu purtau decât ocazional arme. Prezența personală a jandarmului în uniformă rezolva de la sine aproape orice situație de conflict. Jandarmii austrieci încurajau populația autohtonă să le solicite sprijinul aproape pentru orice situație. Jandarmul austriac urmărea respectarea aplicării legilor și decretelor imperiale de către locuitorii provinciei. Avea obligația de a lua orice măsuri pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu și aplanarea stărilor conflictuale. Ca notă caracteristică, specifică numai jandarmilor, era și faptul că aceștia aveau răspundere personală față de faptele pe care le puteau săvârși. În virtutea acestui principiu, de cele mai multe ori jandarmii s-au purtat "(...)demn și uman, în împrejurările în care guvernele încercau să-i întrebuințeze pentru scopuri politice (...) credința lor față de naționalități – e foarte criticabilă-fiind întrebuințați ca instrumente de asuprire și sugrumare a libertăților publice" [54].

După desființarea jandarmeriei în Ungaria, siguranța și ordinea publică au fost asigurate de panduri județeni. Datorită acestei schimbări s-a produs un vid de autoritate, ceea ce a permis din partea elementelor infractoare să producă numeroase fâlării, hoții și tot felul de

crime. În această situație, care risca să scape de sub control, administrația maghiară a reacționat prin vocea Primului Ministru, Conte Koloman Tisza (1875 - 1890) [57], care a inițiat o lege de organizare a Jandarmeriei. Acest lucru a primit atât girul clasei politice de la Pesta, cât și sprijinul populației de altă origine decât cea română. În acest fel, după un experiment nereușit la adresa siguranței locuitorilor transilvăneni, s-a adoptat Legea nr. 5 din 1881 (14 februarie). Data de 14 februarie 1881 este considerată ziua în care s-a născut Jandarmeria Ungară. Începând din 1936 această zi este celebrată anual ca și Ziua Jandarmeriei Ungare [58].

Reorganizarea Jandarmeriei Maghiare a început prin scoaterea acestuia din cadrele de honvezi și formarea unui corp de sine stătător, organizat pe principii militare. Acest proces a fost îndelungat, în primul rând datorită faptului că personalul necesar completării unităților și subunităților de jandarmi a fost recrutat preponderent din Ardeal, procesul încheindu-se la sfârșitul anului 1884 [59]. Acest proces, odată încheiat, a fost salutat de la Pesta, în februarie 1884 de Conte Tisza, care le-a reamintit Jandarmilor Maghiari –pentru a nu uita cumva- că sarcina lor primordială este „(...) urmărirea cu cea mai viuă atențiune oricărei agitațiuni s-ari și să le înăbușe în germenul lor, iar pe agitatori (n.a.români), (...) să-i pedepsească cu toată severitatea legilor” [60].

La nivelul anului 1887, Jandarmeria Austro-Ungară, apare reorganizată și cu efectivele complete, încheindu-se astfel o întreagă etapă de căutări și de implozie a propriilor structuri.

Cea mai importantă activitate a jandarmeriei austriece era reprezentată începând de la 1867, de îndeplinirea misiunilor pe timp de război și în cazul impunerii disciplinei civice prin acțiuni ferme la ordin. Pentru nerespectarea unor astfel de ordine sancțiunile care se aplicau în cadrul jandarmeriei erau date de tribunalele armatei iar amânarea sau anularea executării unor pedepse se făcea tot de această instituție militară de regulă în caz de nevoi sau de necesitate.

Jandarmul, la rândul său avea dreptul să facă plângeri, sesizări, reclamații sau să înainteze procese civile, doar dacă comandantul său nemijlocit după o analiză serioasă și obiectivă a cauzelor și după o verificare amănunțită a faptelor și audierea părților care au dus la producerea unui astfel de incident, dar cu condiția dacă acestea nu afectează interesele de serviciu, putea lua decizia fie de a-i înapoia, respingea plângerea/procesul subordonatului, fie de a înainta plângerea/procesul împreună cu recomandările sale eșalonului imediat superior sau să-i lase plângerea spre rezolvare tribunalului civil [61]. Protejarea jandarmilor austrieci prin lege era realizată pentru a-i asigura acestuia autoritatea necesară de către un „(...) un stat polițienesc, într'un stat în care poliția, mai legalistă decât în multe alte state, era, în același timp, infinit mai severă, mai precisă, și adesea chiar mai brutală” [62].

Constatându-se faptul că organizarea Jandarmeriei în Bucovina pe cele două subdiviziuni (nord și sud) nu ofereau o mare mobilitate a forțelor, dar și pe fondul problemelor deosebite cu care s-a confruntat provincia în anii 1894 - când holera a făcut numeroase victime, 1897 - când inundațiile foarte mari au provocat pagube însemnate, 1900 – 1902 - perioadă în care recolta agricolă a fost scăzută datorită secetei, situația economică și relațiile sociale dintre locuitorii provinciei tindeau să

devină radicale și să explodeze [63]. Jandarmeria austriacă s-a reorganizat tocmai pentru a preîntâmpina manifestări violente sau chiar izbucnirea de răscoale [63].

Îngrijorarea aparatului administrativ austriac a sporit și a început să se manifeste violent la adresa românilor bucovineni odată cu numirea de către împărat ca guvernator al Bucovinei a lui Friederich Freiherr Bourguignon von Baumberg, în decembrie 1897 [64]. Acesta, ajutat fiind de comandantul corpului Jandarmeriei austriece în Bucovina ofițerul de origine română, colonelul Catargiu, și deputatul Nicolai Vasilco, a început în anul următor lupta pentru eliminarea oricărui simbol românesc, care să facă trimitere la identitatea națională comună a românilor din Bucovina cu cei din Regatul României [65].

În plan politic, această confruntare a avut consecințe și mai importante și a dus la divizarea Partidului Național Român în două grupări politice și încetarea apariției ziarului „Patria”, promovarea unor personalități noi în viața publică și politică, care vor marca istoria Bucovinei, cum ar fi cea a lui Aurel Onciul [66] și a generalului de jandarmi Eduard Fischer.

Administrația austriacă va avea și ea de suferit. Guvernatorul Bourguignon este înlocuit cu Konrad Hohenlohe-Schillingsfürst, iar comandantul Corpului de jandarmi din Bucovina, colonelul Catargiu, cu colonelul Weinman Alois [67].

Respectând principiul teritorialității, în anul 1902 Jandarmeria austriacă în Bucovina era organizată în 5 detașamente districtuale de jandarmi subordonate detașamentului ducal de jandarmi cezaro-crăiesc (k.k. Landesgendarmeriekommando Czernowitz) nr.13 cu sediul în Cernăuți.

Celelalte 5 detașamente din subordinea Detașamentului 13 Cernăuți erau: detașamentul de jandarmi nr.1 (Utteilungskommanden) cu sediul în Cernăuți, care asigura ordinea în capitala provinciei și în comunele rurale limitrofe, detașamentul de jandarmi nr. 2 la Rădăuți, care avea responsabilități și în orașul Siret, detașamentul de jandarmi nr.3 la Suceava, detașamentul de jandarmi nr.4 la Cimpulung - Moldovenesc care avea în responsabilitate toată zona Dornelor, și detașamentul de jandarmi nr. 5 la Vijnița [68]. Pe întregul teritoriul Bucovinei, în noile structuri erau încadrați 356 jandarmi care își exercitau atribuțiile în 94 posturi [70]. Comparativ cu anul 1878 se observă o creștere a numărului de posturi/pichete de jandarmi cu peste 150%, iar efectivele au sporit cu 15%. Explicația este dată de sporirea numărului de locuitori printr-un proces de colonizare masivă [71].

În anul 1911, detașamentele ducale de jandarmi din Bucovina se reorganizează în 11 subunități teritoriale. Fiecare din cele 5 detașamente teritoriale numerotate de la 1 la 5 avea în subordine 2 subunități teritoriale, iar comandamentul de jandarmi din Cernăuți a rămas în continuare să coordoneze întreaga activitate specifică a jandarmilor pe întreg teritoriul provinciei. Numărul posturilor de jandarmi a crescut de la 94 la 134, iar numărul jandarmilor de la 356 la 491 oameni [72].

În anii premergători declanșării primului război mondial 1911-1913, jandarmeria austriacă, beneficiind de sprijinul autorităților centrale, și-a definitivat structurile și completat efectivele prin diferite acte normative. Specific pentru această perioadă în Bucovina, jandarmii austrieci au depus un efort informativ deosebit

cu ajutorul structurilor de contrainformații provinciale în a identifica și centraliza date despre persoanele „suspecte”, posibil „trădătoare”, care ar fi putut la un moment dat să devină „dușmănoase” și să desfășoare activități „iridente” împotriva unității Imperiului [73].

Acest lucru nu ar fi fost posibil dacă efectivele jandarmeriei austriece, atât din punct de vedere numeric, dar mai ales calitativ nu ar fi crescut semnificativ. Vârful acestei evoluții a fost atins între anii 1912-1913 când personalul jandarmeriei Austriece era format din 228 ofițeri cu grade inferioare, cât și cu grade superioare, 158 de funcționari în domeniul financiar-contabil și în cancelarii(secretariat), 951 subofițeri și 9.591 militari jandarmi obișnuți. Repartiția lor era la nivelul Imperiului în cadrul a 145 subunități și în 3.970 posturi/pichete de jandarmi. Dintre aceștia, în provincia Bucovina se găseau în 1913 un ofițer jandarm superior (comandant), 8 ofițeri cu grade inferioare, 13 subofițeri cu funcții de conducere, 2 subofițeri jurați, 2 subofițeri adjuncți, 2 subofițeri instructori, 147 șefi de dispozitiv și 544 jandarmi obișnuți [74].

În concluzie putem afirma că Jandarmeria austriacă, până la izbucnirea primului război mondial, a avut o atitudine echidistantă față de naționalitățile conlocuitoare din Bucovina. Naționalitățile altele decât cele de origine germană nu au simțit diferențe în aplicarea legilor, jandarmii austrieci cu toate că erau fermi, nu au săvârșit abuzuri [75]. Din acest motiv bucovineni au manifestat un sincer respect pentru lege [76] și jandarmii austrieci [77], în lupta acestora pentru păstrarea ordinii și prinderea infractorilor.

Politica de personal pe care au adoptat-o jandarmii austrieci, aceea de a folosi jandarmii de naționalitate germană, croată, ungară și italiană în zonele cu populație majoritar românească, ucraineană și polonă iar pe jandarmii de naționalitate română sau ucraineană în teritoriile ocupate cu populație majoritar cehă sau slovacă [78] a avut ca rezultat păstrarea unității Imperiului Austriac. O descriere realistă a jandarmului austriac a făcut-o Karl Marx, în lucrarea „Revoluție și contra-revoluție”, explicând că jandarmul austriac este nu numai o creație a administrației imperiale, ci și o simbioză nefirească dintre indivizi și „imperiu”: „Ofițerii civili și militarii în serviciul austriac formează o rasă aparte. Părinții lor au servit pe împăratul, și fiii lor vor face la fel. Ei nu aparțin nici uneia din naționalitățile multicolore reunite sub aripa vulturului cu două capete. Ei sânt și au fost întodeauna transferați dela un capăt la altul al imperiului (...). Ei disprețuiesc de o potrivă pe orice individ – ungar, polon, german, român, italian, croat – care nu poartă pecetea autorității imperiale și regale, disprețuiesc pe orice individ însemnat cu un caracter național particular. Ei n’au naționalitate, sau mai curând ei singuri constituie națiunea austriacă adevărată” [79].

Literatura:

1. Emsley, Clive, *Gendarmes and the state in nineteenth-century Europe*, Oxford University Press, 1999, p. 13; 2. Ibidem, p. 41; 3. Noul nume de „Gendarmerie Nationale”, caracteriza o îmbinare armonioasă a vechiului cu noul, în sensul că au fost menținute Regimentele de cavalerie de elită, cât și vechile structuri, însă perspectiva era una nouă, deoarece cuvântul „naționale” a îndepărtat conotațiile regale explicite și le-a asociat cu reforma franceză. Ibidem, p. 42; 4. Gheorghe Al. Petrescu, *Waterloo 1815*, Editura Militară, București, 1991, p. 26; 5. F.R. Bridge, Roger Bullen, *The great powers and the European states system 1814 – 1914*, Pearson Education, 2005, p. 31; 6. Emsley, Clive, Ibidem, p. 187; 7. George F. Nafziger, Marco Gioannini,

The defense of the Napoleonic Kingdom of Northern Italy, 1813 – 1814, Greenwood Publishing Group, 2002, p. 191 – 194; 8. Apud, Emsley, Clive, ..., p. 188; 9. Ștefan Purici, Mișcarea Națională Românească în Bucovina între anii 1775 – 1871, Editura „HURMUZACHN”, Suceava, 1998, p. 184 – 206; 10. După 1848, politica de germanizare – promovată de ministrul de interne Alexander von Bach – a nemulțumit toate naționalitățile subminând și mai mult edificiul fragil al Imperiului Habsburgic”. “(...) În 1866 Austria a fost mai puternic lovită decât în 1848-1849, (...) când trupele prusiene, sub comanda feldmareșalului Helmuth von Moltke, au pulverizat la Sadova (Königrätz) pe cele ale lui von Benedek; acesta a fost nevoit să renunțe definitiv să joace un rol activ în Europa Centrală”. Nicolae Ciachir, Din istoria Bucovinei: 1775 – 1944, Editura Oscar Print, 1999, p. 59; 11. Mihai Iacobescu, Din Istoria Bucovinei Vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 126-128; 12. Revista Jandarmeriei, Ibidem. 13. Robert Bideleux, Ian Jeffries, A history of Eastern Europe, Taylor & Francis, 2007, p. XXXVIII; 14. Mihai Iacobescu, Ibidem; 15. Nicolae Iorga, Originea și Dezvoltarea, Statului Austriac, Tipografia Ziarului „Neamul Românesc”, Iași, 1918, p. 110; 16. Alexander Bach (1813 – 1893), politician austriac, a fost ministrul justiției și ministrul de interne între anii 1848 și 1859. El a instituit „sistemul Bach”, de control birocratic al landurilor habsburgice; scopurile sale politice principale erau centralizarea și germanizarea Austriei, cu ajutorul metodelor specifice ale poliției și jandarmeriei. Programul său a fost însoțit de măsuri de promovare a prosperității economice și de reformă agrară. „Sistemul Bach” a înfruntat o opoziție puternică în Ungaria, iar după înfrângerea austrieilor în războiul Italian (1859), Bach a fost demis și au fost introduse noi sisteme. www.infoplease.com; 17. Kann, Robert A., A History of the Habsburg Empire, 1526 – 1918, University of California Press, 1980, p.324; 18. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 19. Carlile Aylmer Macarthey, The Habsburg Empire, 1790 – 1918, Weidenfeld & Nicolson, 1968, p. 396; 20. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 21. Ibidem; 22. Die Gendarmerie in Österreich 1849 – 1924, Ediția II, Viena, 1925, p. 37; 23. Raffaele Romanelli, How did they become voters?, Kluwer Law International, 1998, p. 304; 24. Austriei, prin Ordonanța Imperială Nr. 35/1850, înființează Regimentul de Jandarmi de la Szeghed, instalând două Companii de Jandarmi, una în comuna Sannicolau Mare german și una în Sannicolau Mare. Pârneci Sergiu, Monografia orașului Sannicolau Mare, p. 43; 25. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 26. Die Gendarmerie in Österreich 1849-1924, Ediția II, Viena, 1925, p. 547; 27. Никифорак Михайло Васильович, БУКОВИНА В ДЕРЖАВНО – ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ АВСТРІЇ (1774 – 1918 pp.), Чернівці „Рута”, 2004, p. 259; 28. Ioan Lupaș, Din Istoria Transilvaniei, Editura Eminescu, București, 1988, p.169-175; 29. „Mai ales Maghiarii, (...) n’ar trebui să uite că în 1848 au fost înfrânți nu de către Austria și nici de către Rusia, ci de către naționalitățile, cărora au voit să le impună un jug, pe care ei însăși abia îl scuturaseră”. Aurel C. Popovici, Stat și Națiune Statele Unite ale Austriei – Mari, Fundația Pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939, op.cit. p. 162; 30. Constantin Rădoi, Dan Boacă, Paul Ciobănașu, Jandarmeria Română din Banat, Editura & Tipografia TIMPOLIS, Timișoara, 2000, op.cit. p. 17; 31. ***Militär-schematismus des österreichischen Kaiserthums, Wien, 1851, Kriegs Archiv, p 522; 32. Kann, Robert A., A History of the Habsburg Empire, 1526 – 1918, University of California Press, 1980, p.319; 33. S.J. Grossman, Albumul Armatei Europene, Librăria Ig. Haimann, București, 1891, p. 21 – 26; 34. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 35. Ibidem, op. cit. p.30; 36. Die Gendarmerie in Österreich Ibidem, p. 47 – 50. 37. Ștefan Purici, op.cit. p. 228; 38. Die Gendarmerie in Österreich, Ibidem, p. 55; 39. ***Militär-schematismus des österreichischen Kaiserthums, Wien, 1851, Kriegs Archiv, p 522; 40. Ibidem, p. 525 – 544; 41. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 42. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 43. Walter James Wyatt, A political and military review of the Austro-Italian war of 1866, Edward Stanford, 6, Gharing Cross, S.W., London, 1867, p.26-28, op.cit. p. 59; 44. Aurel C. Popovici, Stat și Națiune Statele Unite ale Austriei – Mari, Fundația Pentru Literatură și Artă „REGELE CAROL II”, București, 1939, op.cit. p. 155; 45. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, p. 260; 46. Die Gendarmerie in Österreich, Ibidem, p. 64; 47. Ibidem, p. 65; 48. Genealogische Taschenbuch der Adeligen Häuser Österreichs, O. Maass’sähne,

Vol.2, p.612; 49. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, op. cit.p.260; 50. Genealogische Taschenbuch der Adeligen Häuser Österreichs, O. Maass’sähne, Vol.2, Ibidem, p.612-613 și în Österreichische Militärische Zeitschrift, Vien, 1866, p. 197; 51. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, p.261; 52. Österreichische Militärische Zeitschrift, Ibidem, p. 613; 53. Apud, Никифорак Михайло Васильович, p. 261 – 263; 54. Așezământul „Brătianu” București, Monitorul Oficial, Partea a III-a, nr. 34/24 mai 1929, Ședința Adunării Deputaților din 18 martie 1929, op. cit. p. 1068; 55. Constantin Rădoi, Dan Boacă, Paul Ciobănașu, Ibidem, p. 18; 56. Ibidem; 57. Leonard F. Wise, Mark Hillarz Hansen, E.W. Egan, Kings, Rulers, and Statesmen, Sterling Publishing Company, Inc., 2006, p. 154; 58. Gardon Williamson, Ron Volstad, German Military Police Units 1935-45, Osprey Publishing, 1989, p. 17; 59. Revista Jandarmeriei, Ibidem; 60. Constantin Rădoi, Dan Boacă, Paul Ciobănașu, op.cit., p. 19; 61. Никифорак Михайло Васильович, Apud, p. 262; Constantin Graur, Cu privire la Franz Ferdinand, Editura „Adevărul”, București, 1935, op.cit. p. 64; 62. Mihai Iacobescu, 30 de zile în „Siberia” Căutând Arhivele Bucovinei, Ediția a II-a, Editura Junimea, Iași, 2005, p. 174; 63. Glasul Bucovinei, Anul I, Cernăuți, 26 Decembrie 1918, Nr. 35, p. 2; 64. Emil Satco, Ioan Pinzar, Prefectura. Repere istorice locale, Editura Junimea, Iași, 1995, p. 42; 65. Mihai Iacobescu, Ibidem, p. 115; 66. Teodor Bălan, Lupta pentru tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898 – 1904. Ediție îngrijită de prof. dr. Marian Olaru, Editura Academiei Române, București, 2008, p. 182 – 197; 67. Nr. 13 Für die Bukowina, 1906, document din colecția personală; 68. Eduard Fischer, Krieg... Ibidem, p. 5; 69. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, p. 263; 70. Ion I. Nistor, Țara Șipenițului, Glasul Bucovinei, Anul I, Cernăuți, 3 Decembrie 1918, Nr. 17, p. 2; 71. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, p. 263; 72. Volodimir Sapolovdchij, Activitatea structurilor de forță austriece în Bucovina în condițiile „stării excepționale” (1914-1918) în Analele Bucovinei, Anul XIII, Editura Academiei Române, 2/2006, p. 619; 73. Никифорак Михайло Васильович, Ibidem, p. 263; 74. „(...) bătaia înainte de război nu era cunoscută în Bucovina și indivizii arestați se escortau fără a fi bătuți sau schingiuiți”, Teodor Bălan, Suprimarea mișcării naționale din Bucovina (1914 – 1918), București, Editura Domino, 2004, op. cit. p. 113; 75. Până la promulgarea Codului Penal „Regele Carol II” din 17 martie 1936 și publicat în M.Oficial nr. 65 din 18 martie 1936, în Bucovina s-a aplicat Codul Penal Austriac intrat în vigoare la 1 septembrie 1852. Codului Penal „Regele Carol II” Adnotat de Mircea Djuvara, coordonator, vol.I, Editura Librăriei SOCEC&Co.,S.A., București, 1937, p.VII – X; 76. Teodor Bălan, Suprimarea mișcării ...op.cit. p. 113; 77. Mihai – Aurelian Căruntu, Zorii Unirii la Suceava, Suceava, Editura Mușatinii, 2008, p. 28-29; 78. Constantin Graur, Cu privire la Franz Ferdinand, Editura „Adevărul”, București, 1935, op. cit. p. 162.

Nuțu I.

Some pages of history of Austrian gendarmerie. The way, in which Austrians organized their ruling over the peoples of the empire to 1914

The article is about the making and development of Austrian gendarmerie in the XIXth – at the beginning of the XXth century. The author characterizes the principle of its building, the structure and functions. Investigates the main stages of reforming. Special attention is paid to the work of gendarmerie in Halychyna and in Bukovyna.

Key words: gendarmerie, Austrian empire, Halychyna, Bukovyna, the 13th regiment of gendarmerie.

УДК: 94(437.5)“18/19”:613.81

© Василь Ботушанський, (Чернівці)

© Олег Ботушанський (Чернівці)

ПРОПАГУВАННЯ ІМЕНІ Й ТВОРІВ

Т.Г. ШЕВЧЕНКА НА БУКОВИНІ

(60-ті pp. XIX – початок XX ст.)

У статті на основі документальних матеріалів розповідається про пропагування імені і творів Т. Шевченка на Буковині (60-ті pp. XIX – поч. XX ст.),